Socialutskottets betänkande 1986/87:2

om barnsäkerhet

SoU
1986/87:2

Sammanfattning

I betänkandet behandlas två motioner (s resp. fp) om barnsäkerhet. I s-motionen föreslås ett tillägg till socialtjänstlagen så att det av lagen tydligare framgår att kommunernas socialnämnder skall arbeta olycksfallsförebyggande. I fp-motionen begärs dels ett system för olycksfallsregistrering, dels inrättande av skyddsombud för bekämpande av barnolycksfall.

Motionerna har remissbehandlats.

Utskottet avstyrker samtliga motionsyrkanden med hänvisning till ett utredningsuppdrag som nyligen lämnats till socialstyrelsen.

Motioner

I motion 1985/86:So228 av Margareta Persson (s) hemställs att riksdagen beslutar om tillägg i 12 § socialtjänstlagen av ordet säkra.

I motion 1985/86:So426 av Daniel Tarschys m. fl. (fp) hemställs, såvitt nu är i fråga (yrkandena 2 och 3),

2. att riksdagen hos regeringen begär en skyndsam översyn och redovisning av möjligheter att få rapportering och registrering av skador på grund av olycksfall,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående skyddsombud för bekämpande av barnolycksfall.

Yrkande 1 i motionen har behandlats i utskottets betänkande SoU 1985/86:12.

Motionsmotiveringar

Tillägg till 12 § socialtjänstlagen

I motion 1985/86:So228 (s) anförs inledningsvis att olycksfallsstatistiken visar att det går att förebygga barnolycksfall. Kommunernas socialnämnder måste dock enligt motionären skaffa sig en bild av hur barnens miljö ser ut i den egna kommunen och vidta åtgärder för att undanröja onödiga risker.

Enligt 7 § andra stycket socialtjänstlagen (1980:620), SoL, skall socialnämnden bl. a. ta initiativ till och bevaka att åtgärder vidtas för att skapa en god samhällsmiljö och goda förhållanden för barn och ungdom. Vidare skall

socialnämnden enligt 12 § samma lag verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden. I motionen uppges att det, trots innehållet i de lagrum som här citerats, hör till undantagen om någon socialnämnd aktivt arbetar olycksfallsförebyggande. Enligt motionären måste en god samhällsmiljö för barn och ungdom innebära att förhållandena är säkra, dvs. att olycksfallsrisker så långt möjligt förebyggts och undanröjts. Av lagtexten bör detta framgå, anser motionären, och därför bör ordet "säkra" infogas efter ordet "trygga" i 12 § socialtjänstlagen, för att ange vilka uppväxtförhållanden för barn och ungdom som socialnämnden skall verka för.

Olycksfallsregistrering

I *motion 1985/86:So426 (fp)* begärs en skyndsam översyn och redovisning av möjligheterna att få rapportering och registrering av skador på grund av olycksfall (*yrkande 2*). Enligt motionärerna skadas 200 000 barn i Sverige varje år så svårt att sjukhusbesök eller motsvarande är nödvändigt. Av dem måste 10 000 barn läggas in för vård. Olycksfall svarar enligt motionärerna för nära hälften av den totala dödligheten bland barn i landet och utgör för barn över ett år den största enskilda dödsorsaken. Den främsta olycksorsaken är utformningen av den fysiska miljön. I motionen uppges att undersökningar visat att majoriteten av olycksfall hade kunnat förebyggas på planeringsstadiet. En grundförutsättning för att olyckor skall kunna förebyggas är dock att det finns ett väl utbyggt och enhetligt system för registrering och rapportering av olyckor och tillbud. Motionärerna hänvisar till det s. k. Falköpingsprojektet, där man inom en tvåårsperiod genom systematisk registrering, rapportering och uppföljning av skador samt informationsverksamhet fick en minskning av skador genom olycksfall med nästan en tredjedel.

Skyddsombud för bekämpande av barnolycksfall

I *motion So426 (fp)* begärs att regeringen ges till känna vad som i motionen anförts angående skyddsombud för bekämpande av barnolycksfall (*yrkande 3*).

Enligt motionärerna finns det inom barnhälsovården och skolan en öppenhet och beredskap för åtgärder mot olycksfall som gör att man med relativt enkla medel bör kunna bygga upp en skyddsorganisation med samma effektivitet som arbetarskyddet. Organisationen för elevskyddsombud bör byggas ut (se även motionen yrkande 1, behandlat i SoU 1985/86:12). För mindre barn bör föräldrar kunna utbildas till barnskyddsombud.

Allmän bakgrund

Tillägg till 12 § socialtjänstlagen

I 12 § socialtjänstlagen har getts allmänna, målinriktade bestämmelser för kommunernas omsorger om barn och ungdom i vid mening. Syftet med

omsorgerna om barn och ungdom har angetts vara att verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden. Detta överensstämmer nära med den beskrivning av syftet med samhällets vård av barn och ungdom som fanns i 1 § barnavårdslagen (1960:97): "Samhällets vård av barn och ungdom (barnavård) har till syfte att främja en gynnsam utveckling av de unga och goda uppväxtförhållanden i övrigt för dem".

Till socialnämndens uppgifter hör enligt 5 § socialtjänstlagen att göra sig väl förtrogen med levnadsförhållandena i kommunen och att bl. a. medverka i samhällsplaneringen och i samarbete med andra samhällsorgan, organisationer, föreningar och enskilda främja goda miljöer i kommunen. Det är dock kommunstyrelsen och inte socialnämnden som enligt 3 kap. 1 § kommunallagen (1977:179) har det yttersta ansvaret för att samhällsplaneringen tillförs social aspekter (jfr prop. 1979/80:1 del A s. 161). Socialnämnden skall tillföra planeringsunderlag och delta i planeringsprocessen. I propositionen om socialtjänsten betonades emellertid att socialtjänsten inte har ett övergripande ansvar för att planeringen bedrivs med hänsyn till människors behov och förutsättningar. Däremot måste socialnämnden anses ha en skyldighet att påverka planeringen till ett sådant hänsynstagande (prop. s. 162). Av specialmotiveringen (prop. s. 527) framgår vidare att socialnämndens uppgifter omfattar initiativ i fråga om en god samhällsmiljö över huvud, dvs. alla faktorer som har betydelse för en god samhällsmiljö.

I propositionen om socialtjänsten underströks vidare vikten av att socialnämnden med stöd av den kommande plan- och bygglagstiftningen bereddes tillfälle att tillföra den fysiska planeringen sina kunskaper och åsikter (prop. 1979/80:1 del A s. 163).

I förslaget till plan- och bygglag (PBL) 2 kap. 4 § punkt 1 anges att bebyggelsemiljön skall utformas så att risk för olyckor av olika slag förebyggs (prop. 1985/86:1). Liknande bestämmelser finns bl. a. i 9 och 12 §§ byggnadsstadgan (1947:385). Ett skyddskrav för de enskilda byggnaderna föreslås i 3 kap. 6 § första stycket PBL.

I propositionen om ny plan- och bygglagstiftning hänvisas bl. a. till att socialnämnden har att medverka i samhällsplaneringen och betonas vikten av att bestående samverkansformer utvecklas i enlighet med intentionerna bakom socialtjänstlagen (prop. 1985/86:1 s. 112–113).

Socialutskottet har i sitt yttrande till bostadsutskottet över PBL-förslaget framhållit önskvärdheten av att man i varje kommun utarbetar lämpliga rutiner för samråd mellan byggnadsnämnd och socialnämnd med sikte på ett kontinuerligt utbyte av information och synpunkter i planeringsfrågor (SoU 1985/86:1y s. 12).

Riksdagen väntas ta ställning till förslaget under hösten 1986.

Registrering av barnolycksfall m. m.

Den s. k. *barnolycksfallsutredningen* avgav år 1979 betänkandet Barnolycksfall (SOU 1979:28), vari föreslogs en rad åtgärder i syfte att förebygga barnolycksfall. Bl. a. föreslogs ett system för registrering av barnolycksfall, grundat på vissa försök som utredningen gjort. Förslaget ansågs som en provisorisk lösning i avvaktan på ett system byggt på en viss komplettering av

sjukvårdsjournaler. Den provisoriska registreringen förslogs träda i kraft så snart som möjligt. Den kom dock aldrig till stånd. Utredningen föreslog också att en barnsäkerhetskommitté skulle inrättas som centralt ansvarigt organ för barnsäkerhetsfrågor, och att med stöd av statsbidrag anställningar som barnsäkerhetskonsulenter skulle inrättas i kommunerna samt att föräldrar och andra skulle stimuleras till att engagera sig som barnmiljöombud.

I propositionen om utvecklingslinjer för hälso- och sjukvården (prop. 1984/85:181) diskuterades både olycksfallsregistrering och skadeförebyggande arbete inom kommunerna.

För att förbättra underlaget för de skadeförebyggande insatserna i samhället förordade statsrådet Sigurdsen att en länsvis registrering skulle genomföras av samtliga olycksfall (skadefall) som kommer i kontakt med hälso- och sjukvården. Ansvaret för denna registrering avsågs ligga på hälso- och sjukvårdshuvudmännen. Socialstyrelsen avsågs få ansvaret för den centrala statistik som skulle baseras på denna registrering. Statsrådet uttalade som sin mening att en förbättrad skadestatistik var ett viktigt led i utvecklingen av det skadeförebyggande arbetet och att det inte minst kunde verksamt bidra till att stärka underlaget för insatser mot olycksfall och andra skador bland barnen (prop. s. 36).

I propositionen redovisades vidare (s. 37 f.) att HS 90-utredningen ansett att det finns ett behov av ett klarare lokalt tillsyns- och åtgärdsansvar när det gäller åtgärder mot skaderisker i bostäder, i bostadens närmiljö och under fritidsverksamhet. HS 90 föreslog att kommunens miljö- och hälsoskyddsnämnd, som sedan länge svarar för bl. a. den bostadshygieniska tillsynen, borde åläggas att utöva tillsyn beträffande skaderisker i sådana sammanhang. Mot bakgrund av viss tveksamhet hos remissinstanserna ansåg statsrådet Sigurdsen att denna fråga borde utredas ytterligare. Hon upplyste sålunda att hon avsåg att föreslå regeringen att närmare låta utreda möjligheterna att ge miljö- och hälsoskyddsnämnderna i kommunerna vidgade uppgifter och befogenheter när det gällde att minska skaderiskerna i miljön, t. ex. i bostädernas närmiljöer. Därvid borde även belysas möjligheter att utveckla en aktiv medborgarmedverkan för ett samordnat skadeförebyggande arbete.

I ett senare avsnitt i samma proposition rörande barnens hälso- och sjukvård (s. 89) redovisas Barnmiljörådets verksamhet på barnsäkerhetsområdet m. m. Statsrådet hänvisar vidare till vad hon tidigare anfört beträffande en förbättrad skadestatistik samt det kommande utredningsuppdraget beträffande miljö- och hälsoskyddsnämndernas uppgifter för att minska skaderiskerna i miljön.

Några formella förslag till riksdagen framlades emellertid inte i denna del av propositionen, och frågan berördes heller inte under riksdagsbehandlingen (SoU 1984/85:28 rskr. 400).

I en av HS 90-utredningens underlagsstudier som legat till grund för propositionen, (SOU 1984:12) Att förebygga skador, redogörs närmare för det s. k. Falköpingsprojektet, till vilket hänvisas i propositionen och i den nu aktuella fp-motionen.

[Falköpingsprojektet] har initierats och letts av landstingets hälsovårdsenhet. Ett registreringssystem har begränsat värde om det inte kopplas till en verksamhet för att hindra olycksfall. Därför har man i Falköpings kommun skapat ett åtgärdsprogram med inriktning på information, utbildning och ökad tillsyn samt på förändringar i arbets-, hem- och trafikmiljöerna. Programmet har utarbetats av en referensgrupp med representanter för kommunförvaltningen, hyresgästerna, politiker, idrottsrörelsen och för pensionärerna. Programmet har bl. a. resulterat i en checklista för kommunens 400 hemsamariter för att öka de äldres säkerhet i hemmen.

Åtgärderna har lett till klart positiva resultat. Jämfört med första halvåret 1980 hade arbetsolyckorna minskat med 35 % samt barn- och hemolyckor med 28 % ett år senare. Däremot ökade trafikolyckorna under perioden, bl. a. beroende på att beslutade åtgärder inte hann genomföras. Hemolyckorna, även sådana som resulterar i dödsfall eller långvarig invaliditet, uppmärksammas vanligen inte alls på samma sätt som trafik- och arbetsolyckor. Därför har man i Falköpingsprojektet ägnat detta område särskild uppmärksamhet (betänkandet s. 68–69).

Tidigare riksdagsbehandling

Motioner om förebyggande av barnolycksfall har behandlats av socialutskottet flera gånger tidigare.

I betänkandena SoU 1975:5 och 1975/76:30 pekade utskottet på osäkerheten om vilket organ, såväl på riksplanet som lokalt, som hade huvudansvaret för barnsäkerhetsfrågorna. Utskottet pekade också på behovet av att registrera barnolycksfall samt förutsatte att dessa frågor skulle beaktas i ett fortsatt arbete med barnsäkerheten. Riksdagen följde utskottet. Med anledning av riksdagens ställningstagande tillsatte regeringen den ovan nämnda barnolycksfallsutredningen (S 1977:07), vilken avlämnade betänkandet (SoU 1979:28). I betänkandet föreslogs, som ovan nämnts, bl. a. inrättandet av en barnsäkerhetskommitté.

Den 1 juli 1980 inrättades *barnmiljörådet*. Barnmiljörådet fick i uppgift att svara för de frågor som det tidigare lekmiljörådet dittills handlagt samt att därutöver, i enlighet med barnolycksfallsutredningens förslag, vara ett centralt organ för säkerhetsfrågor bland barn och ungdom.

Våren 1982 biföll riksdagen ett motionsyrkande i vilket begärdes utveckling av ett informationssystem rörande barns och ungdomars levnadsförhållanden (SoU 1981/82:28, rskr. 142). Motionärerna hade i ett senare yrkande i samma motion även framhållit nödvändigheten av att införa en registrering av barnolycksfall. Denna borde enligt motionärerna kopplas till det begärda informationssystemet om barns levnadsförhållanden.

Socialutskottet delade motionärernas uppfattning att det skulle vara värdefullt om ett system med registrering av barnolycksfall kunde införas (betänkandet s. 20). Utskottet hänvisade emellertid till att det vid remissbehandlingen av barnolycksfallsutredningens betänkande framkommit att en sådan registrering var förknippad med vissa problem. Utskottet förutsatte dock att regeringen i samband med prövningen av den av utskottet i det föregående behandlade frågan om ett informationssystem om levnadsförhållandena för barn och ungdom skulle eftersträva att lösa frågan om registrering av barnolycksfall. Det då aktuella motionsyrkandet avslogs därmed.

I december 1982 tillsattes *barn- och ungdomsdelegationen* (Dir. 1982:104). Delegationen skulle enligt sina direktiv bl. a. ange de översiktliga riktlinjerna för ett informationssystem om barns och ungdomars levnadsförhållanden. Delegationen samarbetade i detta hänseende med delegationen för social forskning (DSF). Via DSF fick SCB i uppdrag att ta fram ett förslag till statistiksystem om barns och ungdomars levnadsförhållanden. SCB har i mars 1985 i promemoria redovisat viss försöksverksamhet med registrering av barnolycksfall som bedrivits av bl. a. konsumentverket och vid olika landsting. Regeringen har nyligen (våren 1986) anslagit 200 000 kr. till SCB för fortsatt arbete med statistiksystemen.

Våren 1983 hade utskottet återigen att ta ställning till en motion om ett rapportsystem för barnolycksfall. Utskottet hänvisade inledningsvis till sitt ställningstagande föregående år, då utskottet förutsatt att regeringen i samband med prövningen av frågan om ett informationssystem om levnadsförhållanden för barn och ungdom skulle eftersträva att lösa frågan om registrering av barnolycksfall. Utskottet fortsatte (SoU 1982/83:25 s. 22):

Utskottet förutsätter att regeringen överväger om det behövs klarläggande direktiv till barn- och ungdomsdelegationen eller andra åtgärder för att påskynda beredningen av frågan om ett rapportsystem för barnolycksfall.

Som ovan angivits har uppgiften att utreda frågan om ett informationssystem om barns och ungdomars levnadsförhållanden anförtrotts åt den nya barn- och ungdomsdelegationen. Även frågan om en registrering av barnolycksfall får således anses ligga inom ramen för delegationens uppdrag. Den har emellertid inte uttryckligen omnämnts i direktiven.

Med anledning av den nu aktuella motionen vill utskottet därför framhålla att det får anses synnerligen angeläget att frågan om en rapportering av barnolycksfall skyndsamt bringas till en lösning. Enligt utskottets uppfattning finns ett starkt behov av en separat registrering av barnolycksfall, oberoende av annan registrering av olika säkerhetsrisker m. m.

Motionen ansågs tillgodosedd genom vad utskottet anfört.

I detta sammanhang kan vidare nämnas att ett yrkande om åtgärder för att begränsa arbetsmiljörisker för skolelever i den nu aktuella fp-motionen (So426 yrkande 1) behandlades av riksdagen våren 1986 tillsammans med en motion om elevskyddsombud. Socialutskottet uppgav vid besvarandet av motionerna att man från utbildningsdepartementets sida skulle komma att ta itu med frågorna om elevernas arbetsmiljöinflytande så snart remissbehandlingen av demokratiberedningens betänkande (SOU 1985:30) Skola för delaktighet avslutats. I betänkandet hade bl. a. föreslagits att eleverna skulle ges rätt att utse skyddsombud. Vidare kunde, enligt utskottet, väntas att man från regeringens sida skulle komma att verka för någon form av avtalsuppgörelse mellan arbetsmarknadens parter i syfte att reglera skyddsarbetet på elevområdet. Motionerna avstyrktes med hänvisning härtill (SoU 1985/86:12 s. 31).

Remissyttranden

Utskottet har inhämtat yttranden över de föreliggande motionerna från socialstyrelsen, barnmiljörådet (BMR), Chalmers tekniska högskola (CTH) och skolöverstyrelsen (SÖ).

Socialstyrelsen konstaterar inledningsvis att antalet barnolycksfall glädjande nog minskat under senare år. Styrelsen påpekar dock att olycksfallsskador fortfarande är ett stort hälsoproblem.

Styrelsen hänvisar till att risken för att råka ut för olycksfall finns i praktiskt taget alla samhällsmiljöer. Det skadeförebyggande arbetet är därför i hög grad ett tvärsektoriellt arbete, där myndigheter och organisationer på olika nivåer i samhället agerar utifrån sina speciella ansvarsområden. Det innebär för socialtjänstens del att ansvaret för exempelvis barnomsorgen även inbegriper ett ansvar för säkerheten inom denna verksamhet. Det innebär också, anser styrelsen, att socialnämnden i enlighet med socialtjänstlagens intentioner bör agera för säkrare barnmiljöer generellt.

Socialstyrelsen är inte negativ till det tillägg till 12 § socialtjänstlagen av ordet "säkra" som föreslås i motionen men anser att ordet "trygga" i den nuvarande lagtexten även innefattar säkerhet.

Socialstyrelsen vill vidare betona behovet av att generellt förstärka det lokala skadeförebyggande arbetet. En stor del av insatserna måste inriktas på att eliminera skaderisker i den fysiska miljön. Behovet av åtgärder är störst inom boendet, skolan och fritidsmiljön. Inom dessa områden, där barn och äldre är speciellt riskutsatta, är dock ansvarsförhållandena oklara eller splittrade. På lokal nivå saknas därför, enligt socialstyrelsens bedömning, en myndighet som har en samlad bild av skaderiskerna inom kommunen och myndighetsansvaret för samordning och koncentration av skadepreventiva åtgärder. Mot den bakgrunden anser styrelsen det angeläget att den utredning av miljö- och hälsoskyddsnämndernas uppgifter i det skadeförebyggande arbetet samt den rättsliga regleringen som aviserades i propositionen om utvecklingslinjer för hälso- och sjukvården (prop. 1984/85:181, se ovan s. 4) skyndsamt kommer till stånd.

CTH, avdelningen för stadsbyggnad, tillstyrker motionens förslag. CTH tror att det praktiska resultatet av motionen blir att socialnämnden får ta det direkta ansvaret för barnskyddet. Detta är enligt CTH att föredra framför att låta kommundelsnämnder och andra lokala organ få ansvaret. Om ansvaret för barnskyddet läggs på lokala organ kan nämligen principen om likabehandling av barnskyddet i olika delar av kommunen komma i kläm, befarar CTH. Vidare försvagas möjligheten att stå emot tillfälliga och opportunistiska opinioner.

Även *barnmiljörådet* tillstyrker motionen. Rådet påpekar att ansvaret för barnsäkerhet i dag är splittrat på många nämnder. Det är svårt att få en helhetssyn och en samlad bedömning av barnsäkerheten vid utformning av miljöer där barn vistas. Rådet anser därför att *en* nämnd måste ha det grundläggande och samordnande ansvaret för barns säkerhet och kunna bevaka att frågorna aktualiseras tidigt i olika planeringssammanhang. Rådet uppger vidare att man har goda erfarenheter från de kommuner där socialnämnden aktivt arbetar med att förebygga barnolycksfall.

SÖ uppger sig se mycket positivt på förslaget och tillstyrker motionen.

Socialstyrelsen delar motionärernas uppfattning att ett väl utbyggt och enhetligt system för olycksfallsregistrering är en grundförutsättning för ett resultatgivande skadeförebyggande arbete. Mot den bakgrunden har socialstyrelsens arbete med att utveckla det hälsopolitiska handlingsprogram mot skador som föreslogs av HS 90 initialt koncentrerats på att utveckla ett registreringssystem som förutom att ge adekvata kunskaper för ett rationellt skadeförebyggande arbete också syftar till att ge möjligheter för uppföljning av vidtagna preventiva åtgärder.

Ambitionen är, uppger styrelsen, att inom ett par landsting åt gången initiera ett registreringssystem som omfattar samtliga olycksfallsskador som behandlas såväl inom öppen som sluten vård, skolhälsovård och företagshälsovård, privatläkarvård samt tandvård. Arbetet har inriktats på att ta fram en grundläggande variabeluppsättning som kan användas av samtliga landsting och vårdinrättningar. Därutöver skall det vara möjligt att komplettera efter lokala behov och förutsättningar.

Socialstyrelsen uppger vidare att det förslag till registreringsmodell som tagits fram bygger på de principer för registrering och klassifikation av olycksfallsskador som framlagts av Nordisk Medicinal – Statistik kommitté (Nomesko 1984). Registreringssystemet ger bl. a. upplysningar om olycksplats, den skadades aktivitet vid olyckstillfället och om vilka produkter som varit inblandade. Styrelsen anser att förslaget bör få sin slutliga utformning i samråd med berörda landsting och övriga intressenter på olika nivåer i samhället.

Socialstyrelsen uppger vidare att den under hand erfarit att det finns ett stort intresse och även förutsättningar i många landsting för att registrera olycksfall som ett led i ett förebyggande arbete. Det bör därför, enligt styrelsens bedömning, vara möjligt att mycket snart få till stånd en registrering av olycksfall i enlighet med de intentioner som uttrycks i den hälso- och sjukvårdspolitiska propositionen.

Styrelsen vill särskilt fästa uppmärksamheten på de möjligheter till snabbt avläsbara resultat som förebyggande åtgärder inom skadeområdet kan leda till såväl genom besparande av mänskligt lidande som minskade kostnader för samhället.

CTH anser det vara en brist att större delen av inträffade olycksfallsskador inte rapporteras. CTH avfärdar rapportering om olyckor via sjukhusens akutmottagningar, vilket beskrivits i barnolycksfallsutredningens betänkande SOU 1979:28. Den vägen insamlat material ger i förhållande till det nedlagda arbetet mycket sparsam information om olycksorsaker och om förebyggande åtgärder, anser CTH och ansluter sig i stället till motionens förslag.

Barnmiljörådet stöder motionärernas önskan om att olycksskaderegistrering genomförs snarast möjligt och uppger att rådet varje år i sin anslagsframställan pekat på att sådan registrering snarast måste komma till stånd. Rådet understryker vikten av att medel snarast ställs till förfogande för det rapporteringssystem för olycksfallsskador som föreslagits i proposition 1984/85:181 om utvecklingslinjer för hälso- och sjukvården. Rådet anser att

det är väsentligt att rutiner utarbetas för omedelbar lokal återkoppling och rapportering till kommunala organ.

Även *SÖ* tillstyrker motionen såvitt nu är i fråga. SÖ uppger att sedan år 1982 en särskild arbetsgrupp arbetar med elevernas skyddsfrågor. Gruppen består av representanter för arbetarskyddsstyrelsen, barnmiljörådet, elevorganisationen i Sverige, konsumentverket, SÖ och socialstyrelsen. Arbetsgruppen har bl. a. utarbetat en blankett för registrering av svårare olycksfall i skolan, vilken sänts till samtliga rektorsområden i landet. SÖ uppger vidare att styrelsen för närvarande planerar ett system för att följa hälsoläget hos landets elever genom insamling av uppgifter från skolhälsovården. Olycksfallen under skoltid och skolväg planeras ingå i denna kartläggning, som beräknas kunna komma till stånd budgetåret 1988/89. SÖ förutsätter att det planerade statistiksystemet beaktas vid behandlingen av motionen.

Skyddsombud för bekämpande av barnolycksfall

CTH och *SÖ* tillstyrker motionen i denna del.

Socialstyrelsen instämmer i motionens bedömning om en ökad uppmärksamhet på skolbarnens olycksfall och åtgärder för att förebygga dessa. Inom styrelsen pågår bl. a. ett arbete för att se över barnhälsovårdens "basprogram" och primärvårdens uppgifter på det förebyggande området, där åtgärder riktade mot skolans arbetsmiljö är viktiga. Styrelsen anser att ett skadeförebyggande arbete i skolan bör innefatta ett reellt elevinflytande och att detta inflytande bör grundläggas i förskolan.

Barnmiljörådet redogör i sitt remissvar för bl. a. verksamhet på kommunal nivå med dels föräldrar som frivilliga barnmiljöombud i bostadsområden, dels det folkrörelsedrivna projektet Barnbra, där främst barn och ungdomar engageras i arbetet för en bättre barnmiljö. BMR anser att erfarenhet från många kommuner visar att det är nödvändigt att de frivilliga barnmiljöombuden får stöd av en speciell kommunal tjänsteman som har att bevaka barnmiljöfrågor. BMR anser det vara mycket viktigt att lokalt frivilligt barnmiljöarbete stöds genom möjlighet till utbildning och genom nära samarbete med resp. kommun.

Senare utredningar

Den olycksfallsregistrering och den utredning om miljö- och hälsoskyddsnämndernas skadeförebyggande arbete som aviserades i proposition 1984/85:181 om utvecklingslinjer för hälso- och sjukvården, m. m. (se ovan s. 4) har numera formellt beslutats.

Regeringen har nämligen den 10 juli 1986, således efter remissyttrandenas avgivande, uppdragit åt socialstyrelsen att, efter samråd med berörda myndigheter och organisationer, ta initiativ till en central registrering av sådana skadefall i befolkningen som behandlas inom den offentliga hälso- och sjukvården, företagshälsovården eller skolhälsovården och på grundval härav årligen sammanställa uppgifter som belyser skademönstret och skadornas orsaker.

Enligt uppdraget bör socialstyrelsen också utreda och till regeringen redovisa hur miljö- och hälsoskyddsnämnden skall kunna bidra till att förebygga denna typ av skador. Uppdraget bör i denna del redovisas till regeringen senast den 1 juli 1987.

I detta sammanhang kan vidare nämnas att barnmiljörådet nyligen hos Allmänna arvsfonden ansökt om medel till ett forskningsprojekt, Förebyggande av barnolycksfall i förskoleåldern. Syftet med projektet har angivits vara att undersöka på vilka sätt arbetet med förebyggande av barnolycksfall bedrivs på olika barnavårdscentraler och i olika landsting. Forskarna avser att undersöka hur information lämnats till föräldrarna och hur dessa har uppfattat informationen, hur mycket föräldrarna har förändrat sin miljö för att undvika olyckor samt hur detta eventuellt avspeglas i befintlig olycksfallsstatistik. I ett senare skede kommer de erfarenheter som utvunnits ur projektet att förmedlas till berörd barnavårds- och barnhälsovårdspersonal, bl. a. genom sammanställning av en arbetsmetodbok, där de arbets- och informationsmetoder som gett god effekt redovisas.

Utskottet

I betänkandet behandlas tre motionsyrkanden som rör föreyggandet av barnolycksfall. Motionerna har remissbehandlats.

Barnen utgör en femtedel av befolkningen och drabbas av närmare 5 % av samtliga dödliga olycksfall. Trots att barn till stor del vistas under uppsikt i hemmiljö eller annan miljö skadas de i samma utsträckning som vuxna. Varje år har således vart tionde barn läkarkontakt på grund av en skada. Merparten gäller givetvis lätta och snabbt övergående skador. Omkring 194 000 barn uppsöker varje år sjukhus på grund av skada. Ca 10 000 blir inlagda för sjukhusvård och ett 150-tal dör av skadehändelsen. Antalet dödliga skador har dock mer än halverats under de senaste 30 åren, varvid minskningar skett i alla huvudtyper av olycksfall.

Trots denna nedgång svarar olycksfallen för nära hälften av den totala barndödligheten i landet och utgör den största enskilda dödsorsaken för barn över ett år. I förskoleåldern är det främst hem- och fritidsolyckor (bl. a. drunkning) som dominerar bland dödsfallen. Bland förskolebarn dominerar inomhusskador, bland skolbarn utomhusskador. Över hälften av de äldre barn som förolyckas omkommer i trafiken. En tredjedel av barnskadorna inträffar i hemmet, en tredjedel i lekmiljön utomhus i hemmets närhet och en tredjedel utanför hemmet i daghem, skolor, på skolvägen etc. (Källa: HS 90 Underlagsstudie SOU 1984:42 s. 31).

Såsom framgått av den inledande redovisningen (ovan s. 4) visar praktiska erfarenheter från t. ex. Falköping att ett lokalt skadeförebyggande arbete kan minska olycksfallsskadorna med uppemot en tredjedel. Erfarenheter från systematiska skaderiskinspektioner i andra kommuner visar att man genom att spåra upp sådant som kan vara allvarliga olycksfallsrisker – oskyddade grustäkter, riskfyllda lekplatser, trafikfällor etc. – skulle kunna förhindra åtskilliga olycksfall bland barn.

I *motion 1985/86:So228 (s)* föreslås ett tillägg till 12 § socialtjänstlagen av ordet "säkra" efter ordet "trygga", så att det av lagen tydligare framgår att

kommunernas socialnämnder skall arbeta olycksfallsförebyggande.

Socialstyrelsen har i sitt remissyttrande över motionen ansett att ordet "trygga" i den nuvarande lagtexen även innefattar säkerhet men är inte negativ till det föreslagna tillägget. Socialstyrelsen anser emellertid att det på lokal nivå saknas en myndighet som har ett samlat ansvar för de skadeförebyggande åtgärderna. Styrelsen anser det därför angeläget att den tidigare aviserade utredningen om hälso- och miljöskyddsnämndernas uppgifter på området kommer till stånd. Övriga remissinstanser har tillstyrkt motionen.

Utskottet vill inledningsvis erinra om att det på den lokala nivån är en rad kommunala organ som vart och ett inom sitt område svarar för de konkreta skadeförebyggande åtgärderna. Här kan t. ex. nämnas byggnadsnämnd, trafiknämnd, skolstyrelse, fritidsnämnd och miljö- och hälsoskyddsnämnd.

Socialstyrelsen har som huvudman för daghem och andra sociala institutioner ett direkt ansvar för att skaderiskerna i dessa miljöer hålls under kontroll. Inledningsvis har också redogjorts för socialnämndens roll när det gäller samhällsplaneringen.

Härutöver bör nämnas att primärvården genom sin hälsovård för barn har en etablerad tradition av skadeförebyggande verksamhet i samband med hembesök och andra kontakter med barn och föräldrar.

HS 90-utredningen ansåg det vara ett problem att det när det gällde skadeförebyggande åtgärder inom hem-, skol- och fritidsmiljön inte fanns någon lokal myndighet som hade en samlad bild av förekomsten av skaderisker. Mot den bakgrunden föreslogs att miljö- och hälsoskyddsnämnden borde tilldelas ansvaret för att bevaka skaderiskerna och med stöd av hälsoskyddslagen ges befogenhet att genomdriva behövliga skadeförebyggande åtgärder.

Med utgångspunkt i HS 90:s förslag aviserade socialministern i proposition 1984/85:181 om riktlinjer för hälso- och sjukvården att hon avsåg att låta närmare utreda vilka uppgifter som kan och bör ankomma på miljö- och hälsoskyddsnämnderna i syfte att förstärka de skadeförebyggande insatserna på den lokala nivån och hur den rättsliga regleringen härav bör ske. Regeringen har numera givit utredningsuppdraget åt socialstyrelsen. Uppdraget skall redovisas senast 1 juli 1987.

Utskottet konstaterar att det är ett flertal olika kommunala organ som vart och ett inom sitt område har att uppmärksamma och förebygga skaderisken för både barn och vuxna. Socialnämnden kan inte anses ha något övergripande ansvar för förverkligandet av alla sådana åtgärder. Däremot torde en skyldighet för socialnämnden att hos andra kommunala organ påtala observerade brister kunna utläsas av lagens förarbeten (se s. 3). Det yttersta ansvaret för den kommunala planeringen och samordningen åvilar kommunstyrelsen.

Som HS 90-utredningen funnit och som redovisats i propositionen om utvecklingslinjer för hälso- och sjukvården är det för närvarande inte något kommunalt organ som har sådana uppgifter att det får en samlad bild av skaderiskerna i kommunerna och behovet av förebyggande åtgärder. Utskottet ser därför med tillfredsställelse att regeringen beslutat uppdra åt socialstyrelsen att närmare utreda dessa frågor, varvid bl. a. skall undersökas om miljö- och hälsoskyddsnämnderna kan få en sådan samlad och aktiv roll

på det skadeförebyggande området. Utskottet förutsätter att förebyggandet av barnolycksfall kommer att ägnas särskild uppmärksamhet i utredningsarbetet.

I avvaktan på resultatet av denna utredning kan utskottet inte tillstyrka något tillägg till 12 § socialtjänstlagen, vilket skulle kunna försvåra en samlad lösning för den skadeförebyggande verksamheten. Utskottet vill samtidigt understryka socialnämndens självklara uppgift att i olika sammanhang arbeta för att barn och ungdom får växa upp under trygga och goda förhållanden. Motion 1985/86:So228 (s) avstyrks med det anförda.

I *motion 1985/86:So426 (fp)* begärs en skyndsam översyn och redovisning av möjligheterna att få rapportering och registrering av skador på grund av olycksfall (*yrkande 2*). Motionen har tillstyrkts av remissinstanserna.

Utskottet anser i likhet med motionärerna att det är angeläget att ett väl utbyggt och enhetligt system för registrering av barnolycksfall snarast kommer till stånd, eftersom detta är ett väsentligt led i utvecklingen av det skadeförebyggande arbetet. Riksdagen har också upprepade gånger efterlyst en sådan registrering. Såsom framgått av den inledande redovisningen har emellertid regeringen nyligen givit socialstyrelsen i uppdrag att ta initiativ till en central registrering av olycksfall i enlighet med de intentioner som uttrycktes i den hälso- och sjukvårdspolitiska propositionen. Motionen får därmed anses tillgodosedd i här aktuell del och påkallar således ingen åtgärd av riksdagen (yrkande 2).

I *motion 1985/86:So426 (fp)* föreslås också att det inrättas skyddsombud för bekämpande av barnolycksfall (*yrkande 3*).

Även denna motion har tillstyrkts av remissinstanserna.

Vad beträffar skyddsombud på skolans område avstyrkte riksdagen våren 1986 motioner om elevskyddsombud med hänvisning bl. a. till att man från utbildningsdepartementets sida avsåg att ta itu med frågorna om elevernas arbetsmiljöinflytande så snart remissbehandlingen av demokratiberedningens betänkande (SOU 1985:30) Skola för delaktighet avslutats. I betänkandet hade bl. a. föreslagits att eleverna skulle ges rätt att utse skyddsombud (se vidare ovan s. 6).

När det gäller mindre barn än skolelever bör enligt motionärerna föräldrar kunna utbildas till barnskyddsombud.

I propositionen om utvecklingslinjer för hälso- och sjukvården (prop. 1984/85:181) underströks att det skadeförebyggande arbetet kräver ett direkt engagemang av medborgarna, folkrörelser och ansvariga samhällsorgan för att bli framgångsrikt (se ovan s. 4). I propositionen erinrades vidare om det viktiga skadeförebyggande arbete som genom primärvården, särskilt genom barnhälsovårdens och distriktssköterskornas försorg, utförs i samband med föräldrautbildningen och i samband med hembesök inom barnhälsovården. Socialministern ansåg det angeläget att det skadeförebyggande arbetet i denna form vidareutvecklades (prop. s. 39).

I uppdraget till socialstyrelsen att utreda miljö- och hälsoskyddsnämndens skadeförebyggande verksamhet ligger också att belysa möjligheterna att utveckla en aktiv medborgarmedverkan. Utskottet förutsätter att socialstyrelsen därvid kommer att ta till vara bl. a. de erfarenheter som vunnits i de olika projekt där föräldrar och andra frivilliga engagerats som barnmil-

jöombud (se barnmiljörådets remissvar ovan s. 8).

Mot bakgrund av den sålunda inledda utredningen är utskottet inte berett att nu ta ställning till de närmare formerna för bekämpande av barnolycksfall. Motion 1985/86:So426 (fp) bör med hänsyn härtill inte föranleda någon åtgärd av riksdagen och avstyrks (yrkande 3).

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *tillägg till 12 § socialtjänstlagen*

att riksdagen avslår motion 1985/86:So228,

2. beträffande *registrering av barnolycksfall*

att riksdagen avslår motion 1985/86:So426 yrkande 2,

3. beträffande *skyddsombud för bekämpande av barnolycksfall*,

att riksdagen avslår motion 1985/86:So426 yrkande 3.

Stockholm den 14 oktober 1986

På socialutskottets vägnar

Daniel Tarschys

Närvarande: Daniel Tarschys (fp), John Johnsson (s), Göte Jonsson (m), Kjell Nilsson (s), Ulla Tillander (c), Anita Persson (s), Gunnar Ström (s), Aina Westin (s), Yvonne Sandberg-Fries (s), Rosa Östh (c), Inga Lantz (vpk), Ingrid Andersson (s), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp), Karl-Gösta Svenson (m) och Göran Ericsson (m).

Reservation

Skyddsombud för bekämpande av barnolycksfall (mom. 3 i hemställan)

av Daniel Tarschys (fp) och Ingrid Ronne-Björkqvist (fp) som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som på s. 12 börjar med "I propositionen" och på s. 13 slutar med "(yrkande 3)" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det finns starka skäl för att genom skyddsombud söka minska skadorna bland barn. Härför talar bl. a. resultaten i det s. k. Falköpingsprojektet, där andelen småbarnsföräldrar med intresse för att förebygga barnolycksfall ökade från 15 % till 65 % samtidigt som antalet skador bland barn upp till tre års ålder halverades. Föräldrar bör alltså i enlighet med vad som föreslås i motionen kunna utbildas till barnskyddsombud. Det bör ankomma på regeringen att närmare besluta om formerna för en sådan utbildning. Vad utskottet här anfört med anledning av motion 1985/86:So426 yrkande 3 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 3 bort hemställa

3. beträffande *skyddsombud för bekämpande av barnolycksfall* att riksdagen med anledning av motion 1985/86:So426 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Innehållsförteckning

Sammanfattning 1
Motioner 1
Motionsmotiveringar 1
Tillägg till 12 § socialtjänstlagen 1
Olycksfallsregistrering 2
Skyddsombud för bekämpande av barnolycksfall 2
Allmän bakgrund 2
Tillägg till 12 § socialtjänstlagen 2
Registrering av barnolycksfall m. m. 3
Tidigare riksdagsbehandling 5
Remissyttranden 6
Tillägg till 12 § socialtjänstlagen 7
Registrering av barnolycksfall 8
Skyddsombud för bekämpande av barnolycksfall 9
Senare utredningar 9
Utskottet 10
Hemställan 13
Reservation 13
Skyddsombud för bekämpande av barnolycksfall (mom. 3 i hemställan) av fp 13

gotab Stockholm 1986 11563